

HANDLINGSPOLICY AVSEENDE KONTROLL AV
VEROTOXINBILDANDE ESCHERICHIA COLI

– utarbetad av Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA),
Jordbruksverket (SJV), Livsmedelsverket (SLV), Smittskyddsinstitutet
(SMI) och Socialstyrelsen (SoS)

Maj 2008

HANDLINGSPOLICY AVSEENDE KONTROLL AV VEROTOXINBILDANDE ESCHERICHIA COLI

– utarbetad av Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA),
Jordbruksverket (SJV), Livsmedelsverket (SLV), Smittskyddsinstitutet
(SMI) och Socialstyrelsen (SoS)

DEFINITIONER SOM ANVÄNDS I DOKUMENTET

Vissa stammar av *Escherichia coli* producerar verotoxin och benämns därför verotoxinproducerande *E. coli* (VTEC). Beteckningarna shigatoxin respektive shigatoxinproducerande *E. coli* (STEC) används synonymt med verotoxin och VTEC. Eftersom infektion med dessa bakterier ofta ger upphov till blodig diarré hos människa kallas de också enterohemorragiska *E. coli* (EHEC). I smittskyddslagen används beteckningen EHEC, oavsett vilka symptom infektionen gett upphov till. För undvikande av alla missförstånd används i detta dokument beteckningen VTEC.

INTRODUKTION

Sedan 1997 finns det i Sverige en gemensam handlingspolicy för att hantera förekomst av VTEC (EHEC enligt dåvarande benämning). Den bakomliggande orsaken är att bakterien kan orsaka allvarlig sjukdom hos människa. Syftet med handlingspolicyen är att förhindra överföring av VTEC till människa genom ett fungerande och effektivt smittskydd och att harmonisera myndigheternas agerande i frågor angående VTEC. Handlingspolicyen har tidigare uppdaterats 1999 och 2004.

Ett stort inhemskt utbrott orsakat av kontaminerad sallat inträffade 2005. Detta utbrott medförde bl. a. att SJV, SLV och SVA i samråd med SMI, SoS och Naturvårdsverket fick i uppdrag av Jordbruksdepartementet att se över hela problematiken med VTEC. Resultatet av den översynen presenterades i en riskprofil (Verotoxinbildande *E. coli* – VTEC-bakteriers smittvägar, förekomst samt risker för folkhälsan. Rapport från Livsmedelsverket, Statens jordbruksverk, Statens veterinärmedicinska anstalt, Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen och Naturvårdsverket. 2007). I denna påpekades att handlingspolicyen av VTEC åter bör revideras eftersom ny kunskap framkommit om VTEC.

Enterohemorragisk sjukdom orsakad av infektion med VTEC hos människa kan bekämpas genom att förhindra att smitta överförs till människa från livsmedel, dricks- och badvatten, husdjur eller omgivande miljö. Eftersom idisslare är den viktigaste reservoaren är det angeläget att koncentrera insatserna till dessa djurslag

Bilaga 1. Bakgrund. Situationen i Sverige (Områden där det finns kunskapsbehov om VTEC finns beskrivna i riskprofilen).

Bilaga 2. Författningar som ligger till grund för dokumentet.

MED SYFTE ATT SKYDDA ALLMÄNHETEN REKOMMENDERAS FÖLJANDE ÅTGÄRDER

1. SAMTLIGA BESÄTTNINGAR MED IDISSLARE

1.1 HYGIEN OCH BESÖKSRUTINER

- God hygien ska upprätthållas i samtliga anläggningar.
- Samtliga djurhållare bör, tillsammans med en veterinär, upprätta hygien- och besöksrutiner för att minska risken för att smitta överförs från djur till personer som bor på gården eller besöker den. För anläggningar med besöksverksamhet finns det krav på ett skriftligt hygienprogram. Djurhållaren ska se till att besökare använder skyddskläder och skoskydd.
- Det är viktigt att besökande barn och barngrupper står under vuxna personers uppsikt under besöket. I besättningar med frekventa och/eller regelbundna besök bör stallar och dylikt vara utformade så att direktkontakt med djur kan undvikas.
- Möjlighet till handtvätt ska finnas. Besökare ska uppmanas att snarast tvätta händerna efter kontakt med djuren och/eller vistelse i anläggningen. Detta gäller även vid ambulerande verksamhet och zooverksamhet och övrig offentlig förevisning.
- Djurskötare och övriga personer som vistas i anläggningen ska hålla god personlig hygien vid och efter besök i djurutrymmen samt använda för ändamålet lämpliga skyddskläder och skodon.
- Särskilt god hygien bör upprätthållas i kalv- och ungdjursavdelningar för att minska risken för smittspridning mellan djuren inom besättningen.
- Skadedjur ska bekämpas kontinuerligt och effektivt så att smittspridning till, från och inom besättningen minimeras.

1.2 GÖDSELHANTERING

- Förvaring av stallgödsel ska ske på ett sådant sätt att risk för smitta minimeras. Vid spridning av stallgödsel ska speciell hänsyn tas så att badvatten eller dricksvatten (inklusive enskilt vatten) inte förorenas samt att risken för kontaminering av vattendrag minimeras.
- Vid maskinsamverkan som avser hantering och spridning av gödsel bör de aktuella maskinerna rengöras från synlig gödsel vid byte mellan gårdar.

1.3 BETANDE DJUR

- Betande djur bör hållas på ett sådant sätt att badvatten eller dricksvatten (inklusive enskilt vatten) inte förorenas samt att risken för kontamination av vattendrag minimeras.

1.4 LIVDJURSHANDEL

- Vid inköp av rekryteringsdjur bör provtagning utföras för serotypen O157 samt andra relevanta serotyper. Detta är särskilt viktigt vid handel med djur från regioner med hög förekomst av dessa serotyper till regioner med låg förekomst. Rådgivning ges av Jordbruksverket och SVA.

2. LIVSMEDELSHYGIENISKA ASPEKTER

- Dricksvatten eller rent vatten ska användas vid odling av vegetabilier. Vattnet bör uppfylla de krav som fastställts i gällande branschriktlinjer för olika produkter.
- Om stallgödsel används vid odling av växter som är avsedda att ätas utan värmebehandling (grönsaker och bär) ska denna gödsel ha genomgått sådan behandling att VTEC avdödas.
- Djur som sänds till slakt ska vara rena.
- Mjolk eller mjolkprodukter bör pastöriseras eller genomgå behandling som avdödar VTEC om de ska användas som livsmedel.
- När det gäller livsmedelsprodukter i vilka VTEC utgör eller kan utgöra en fara måste tillverkarna kunna visa hur de kan säkerställa frånvaro eller avdödning av VTEC.
- För att underlätta smittspårning ska SLV och smittskyddsläkaren informeras av ansvarig person vid fynd av relevanta serotyper av VTEC i livsmedel eller dricksvatten.

3. KOMPLETTERANDE ÅTGÄRDER I BESÄTTNINGAR MED IDISSLARE DÄR KONSTATERAT SAMBAND MED HUMANFALL AV VTEC FÖRELIGGER.

3.1 MYNDIGHETSÅTGÄRDER I PRIMÄRPRODUKTIONSKEDJAN

- Beslut om provtagning samt ytterligare specifika åtgärder fattas av Jordbruksverket som även bedömer vad som krävs för att anläggningen ska anses vara fri från den aktuella smittan. Länsstyrelsen ger rekommendationer till djurhållare eller djurägare. En smittskyddsutredning samordnad av ansvariga myndigheter ska utföras och innefatta relevant smittspårning och provtagning.

3.2 HYGIEN- OCH BESÖKSRUTINER

- Det är viktigt att djurhållaren i samråd med besättningsveterinär och länsveterinär granskar hygienrutiner inklusive produktionsformer. I rutinerna bör hygienbarriärer och eventuell sektionering ses över.
- Om inte engångsskyddskläder och skodon finns tillhanda ska skyddskläder och skodon rengöras och desinficeras noga innan de används i annan besättning.
- Den kommunala nämnd som utövar tillsyn över miljö och hälsa ska göra en riskbedömning i samarbete med smittskyddsläkaren och länsveterinären för att utreda om det föreligger risk för olägenhet för människors hälsa innan besök av barngrupper tillåts.
- Vid konstaterad VTEC-smitta bör förtäring av opastöriserad mjölk samt husbehovsslakt undvikas.
- Djur från besättningar med konstaterat samband med humanfall av VTEC bör slaktas i s.k. särskild ordning. Slakteriet ska upprätta rutiner så att denna hantering kan säkerställas.

3.3 GÖDSELHANTERING

- Stallgödsel bör så långt det är möjligt hygieniseras innan den sprids. Spridning får inte ske så att badvatten eller dricksvatten (inklusive enskilt vatten) kontamineras.

3.4 BETANDE DJUR

- Strandbete bör endast förekomma om den kommunala nämnd som utövar tillsyn över miljö och hälsa anser att de lokala förutsättningarna medger det.

3.5 LIVDJURSHANDEL

- Djur bör inte säljas till andra anläggningar med idisslare innan anläggningen eller det enskilda djuret eller djurgruppen bedömts vara fri från den aktuella smittan. Rådgivning ges av Jordbruksverket och SVA.

4. ERSÄTTNING

- Provtagning som är beslutad av Jordbruksverket ersätts av statsmedel. Förluster för den enskilde djurägaren orsakade av särskilda regler vid slakt, provtagningar eller utebliven försäljning av livdjur, på grund av råd som Jordbruksverket eller i förekommande fall länsstyrelsen har meddelat vid konstaterat fall av VTEC, kan ersättas av allmänna medel enligt Jordbruksverkets särskilda beslut .

5. VID FYND AV VTEC HOS MÄNNISKA

- Behandlande läkare eller laboratorium som misstänker eller konstaterar fall av VTEC ska utan dröjsmål anmäla detta till smittskyddsläkaren och Smittskyddsinstitutet.
- Behandlande läkare eller smittskyddsläkaren bedömer hur vidare provtagning och åtgärder på humansidan ska ske.
- Om utredningen pekar på samband med djur eller livsmedel som förekommer i det egna länet ska smittskyddsläkaren skyndsamt informera länsveterinären och den lokala tillsynsmyndigheten. Länsveterinären informerar SLV, SJV och SVA. Om samband konstateras med djur eller livsmedel som förekommer i något annat län informerar smittskyddsläkaren det länets smittskyddsläkare som då informerar övriga berörda.
- Vid utbrott av VTEC ska samarbete kring smittspårning och smittskyddsåtgärder mellan alla berörda myndigheter ske skyndsamt.

6. DIAGNOSTIK PÅ LABORATORIER AV VTEC HOS MÄNNISKA, I LIVSMEDEL OCH HOS DJUR

- För att förbättra övervakning och utredning bör kriterier för provtagning och diagnostik inom olika landsting och kliniska laboratorier harmoniseras. Berörda myndigheter bör också sträva efter att harmonisera metoder för epidemiologisk typning av VTEC från human-, djur- eller livsmedelsprov.
- Isolat av VTEC bör sändas till berört nationellt referenslaboratorium. Utbyte av isolat och/eller resultat mellan referenslaboratorier bör ske snarast möjligt.

7. ÖVERVAKNING

- Ett kontrollprogram som omfattar O157 och andra relevanta serotyper ska införas.
- Prevalensstudier för relevanta djurslag avseende VTEC bör genomföras regelbundet, t.ex. vart tredje år.

Anders Engvall
Generaldirektör SVA

Mats Persson
Generaldirektör SJV

Lars-Erik Holm
Generaldirektör SoS

Inger Andersson
Generaldirektör SLV

Ragnar Norrby
Generaldirektör SMI

BILAGA 1. BAKGRUND

SITUATIONEN I SVERIGE:

- a) Sedan den 1 juli 2004 är alla serogrupper av VTEC anmälningspliktiga hos människor något som dessförinnan bara gällde VTEC O157. År 2005 rapporterades totalt 385 humanfall varav 135 hänfördes till sallatsutbrottet. År 2006 rapporterades cirka 260 fall och siffrorna för 2007 tyder inte på någon större ökning. Ca 60-70% av fallen är inhemska och O157:H7 utgör den vanligaste enskilda serotypen. Många anmälningar gäller barn i åldersgruppen 0-9 år och det är också i denna åldersgrupp som symtomen blir allvarligast. De flesta fallen anmäls från Skånes, Västra Götalands, Jönköpings och Hallands län. O157 är oftast förekommande i utbrott medan andra serotyper, ffa O26, O121, O103, O111 och O145, tillsammans är vanligare vid sporadiska fall. Av dessa är O121 vanligast bland inhemska sporadiska fall.
- b) År 2007 undersökte Livsmedelsverket 752 slaktkroppar av nötkreatur i normalslakten. I dessa prover påvisades verotoxinproducerande stammar i 56 (7 %). Stammar som var både verotoxinproducerande och positiva på virulensgenerna *eae* eller *saa* påvisades i 17 (2%) prov. I en undersökning från år 2000 påvisade Smittskyddsinstitutet och Köttforskningsinstitutet verotoxinproducerande *E. coli* i 32 % av 424 normalslaktade nötkreatur. I normalslakten 1997-2003 undersöktes årligen 500-1000 svabbprover från nöt med avseende på VTEC. De enstaka positiva fynden var från besättningar med konstaterad smitta. Dessa prover analyserades emellertid endast avseende förekomst av *E. coli* O157 och är därför inte direkt jämförbara med undersökningar av slaktkroppar som omfattar förekomst av alla olika serotyper av VTEC.
- c) I Sverige har under senare år två större livsmedelsburna VTEC-utbrott ägt rum. Fermenterad, kallrökt korv orsakade ett utbrott 2002 som omfattade 28 personer och 2005 drabbades 135 personer i ett utbrott orsakat av sallat.
- d) Under 1996-2002 analyserades årligen ca 2000 träckprover av nötkreatur vid slakt. Prevalensen av VTEC O157 var ca 1 %. I slakteriprevalensundersökningen 2005-2006 var 3,4 % av träckproven och 12,2 % av öronproven positiva för VTEC O157. I den senare prevalensundersökningen använde man en mer känslig analysmetod. Prevalensen har varit högst hos unga djur och hos djur av mjölkras, samt högre i södra än i norra Sverige.
- e) Under hösten 1998, våren 1999 och 2000 undersöktes sammanlagt 371 mjölkgårdar med avseende på förekomst av VTEC. Resultaten visade att 32 gårdar var positiva, vilket indikerar en gårdsprevalens på 9 %. Undersökningen visade att prevalensen var högst i Halland (23 %). Under 2003 analyserades dessa prover även för VTEC O26, O103, O111 och O145. VTEC O26 påvisades bland 10,6 % och VTEC O103 bland 8,6 % av de undersökta gårdarna. VTEC O111 och O145 kunde inte påvisas.
- f) Vid en undersökning genomförd av Köttforskningsinstitutet vid slakt av ca 2400 svin under 1998-99 var två träckprover positiva för VTEC. I den ena besättningen fanns även idisslare och i den andra utegående

grisar. 2004-2005 undersökte Livsmedelsverket 800 prover från slaktkroppar av svin. Av dessa var 5 positiva på VTEC men inget var positivt på *E. coli* O157.

- g) Under 1998 undersöktes ca 100 tackor och 500 lamm vid slakt och VTEC påvisades i träckprov från 5 djur, vilket indikerar en individprevalens på ca 0,8 %.

BILAGA 2.

FÖRFATTNINGAR SOM LIGGER TILL GRUND FÖR DOKUMENTET:

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1774/2002 av den 3 oktober 2002 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter som inte är avsedda att användas som livsmedel

Miljöbalken (1998:808)

Lagen (2006:806) om provtagning på djur, m.m.

Förordningen (2006:815) om provtagning på djur, m.m.

Smittskyddslagen (2004:168)

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2003:71) om förebyggande åtgärder avseende zoonoser

Zoonoslagen (1999:658)

Filnamn: VTEC_5GD_080520
Katalog: C:\Documents and Settings\UNYL\Skrivbord
Dokumentmall: C:\Documents and Settings\UNYL\Application
Data\Microsoft\Mallar\Normal.dot
Titel: Version 3
Angående:
Författare: boqsof
Nyckelord:
Kommentarer:
Datum: 2008-05-21 15:15
Version: 2
Senast sparad: 2008-05-21 15:15
Senast sparad av: elina.lahti
Total redigeringstid: 3 minuter
Senast utskrivet: 2008-06-19 09:14
Vid senaste fullständiga utskrift
Antal sidor: 10
Antal ord: 2 082 (cirka)
Antal tecken: 11 869 (cirka)